

Baltijas Ģemfobpis.

Sinakt Jelgavā if nedēļas.

Maksā bez peesuhthšanas: no 1. Maija līdz gada galam 1875 — 1 r. 50 f.; par gadu 2 r., par pusgadu 1 r. 10 f., par 3 mēn. 60 f.;
ar peesuhthšanu: no 1. Maija līdz gada galam 1875 — 2 r.; par gadu 2 r. 50 f., par pusgadu 1 r. 40 f. un par 3 mēnešiem 90 f.

Redakcija un ekspedīcija Katoku eelā № 2. — Studinajums peenem S. Allunana f. grahmatu bohde, Katoku eelā № 8.

№ 6.

Treschdeenā, 4. Juni.

1875.

Rahdtais: Likumu projekts par strahdneeku ihreschānu. Sīkas. Lohpu lohpfchana un fubdu pawatroschana. Par Kursemes augšchālu. Kreetns dehts.
Sautaschānas. Abildes. Studinajumi.

Likumu projekts par strahdneeku ihreschānu.

(Turpinajums.)

§ 93. Ģelshleetu ministram, peh; farunaschānāhs ar zitam waldischānāhs nodalahm, peenahlahs fastahdiht un nodoht preeksh Wisaugstas apstiprinaschānāhs, zaur ministru kommissiju, plaschakus likumus par strahdneeku dshwolkem, usturu un dseedinaschānu, kā ari par usraudsihu par wineem pee teem darbeem, kas eeksch 88. § usshmeti. Schinis likums ari buhs apshmejams, kad ihpaschi, bes ihreteem dshwolkem preeksh flimeem, buhtu ja-eeriktē pastahwigas laseretes un zil leelahm tahm preeksh iktra strahdneeku flaita jabuht; kahdā wihšē wajaga eerikteteem un ustureteem buht strahdneeku dshwolkem un kahdi aifargaschānāhs lihdselki jaewehro, lai strahdneeku wescheliba taktu ustureta.

Peesihm. Lai eespehtu nelaimigus notikumus nowehrst, tad zaur peederigahm pahrwaldibahm preeksh tam ihpaschi likumi isdohti.

§ 94. Kad buhwes darbi nahk preekshā, kas 88. § nau peemineti, tad geld tik wispahrigee likumi; eeksch strahdneeku dseedinaschānāhs leetas tad tee likumi teek eewehroti, kas fanemti 87. §.

Trescha nodala.

Par ihreschānu us kalnu-raktuwu, fabriku un wisu industrijas un amatneezibas eerikschu darbeem.

§ 95. Strahdneekem un amatneekem wajaga to no darba deweja noliktu kahrtibu eewehroht, pee darba eestahtees noliktā laikā, bes atwehleschānāhs darba stundās neiseet un arweenu peeklahjigi isturetees.

§ 96. Strahdneekem un amatneekem wajaga noslehtus tureht tohs wineem no darba deweja preeksh darba ustizetus noslehpumus, shmejumus, mudetus, kas ir darba deweja ihpaschumi.

§ 97. Darba dewejam peenahlahs gahdaht, ka strahneekem un amatneekem taktu sinama fabrika eekschliga kahrtiba, ka amatnizēs un fabrika kantori taktu islikti kahrtibas-rulli, kahdi fabriki eewehrojami, un ihpaschi:

- 1) Kā ar sinu jaapeetahs ar bailigahm maschinehm un flahdigahm leetahm.
- 2) Par strahpehm, kas par aiskaweschānahm un zitam lihguma preekshrakstu neispildischānahm noliktas.

3) Par darba stundu isdalischānu.

4) Par darba deenahm, laiku un kahrtibu pee ispelnitahs naudas ismaksaschānāhs.

§ 98. Kahrtibas-rulli ari tuhliht eerakstamas wisas notikuschas pahrgrohshchānāhs. Schahdas pahrgrohshchānāhs noteek zaur darba deweju waj zaur fabrika pahrwaldneeku, kad winas shmejahs us leelaku aifargaschānāhs no nelaimes waj us leelaku kahrtibu, peh; schinih buhschānā jau pastahwofchāhm nolikschānahm. Kahrtibas-rulla pahrgrohshchānāhs lihds darba lihguma beigahm pee strahdneeka, kas jau kahrtibas-rulla pahrgrohshchānāhs laikā fabriki atrohnahs, tik tad war spehku dabuht, kad winsch pats ar tahm pahrgrohshchānahm faeet weendš prahtōs.

§ 99. Darba dewejam ir ta teešiba, no strahdneeka un amatneeka algas tikai tahs strahpes-naudas atwilkt, kas wineem par nokawetu laiku, par jamaitatu materialu un fabrikatu kā ari par lihguma neispildischānu usleekamas, kahdas paschā lihgumā waj kahrtibas-rulli minetas.

§ 100. Kad amatneekem waj strahdneekem kahdu materialu preeksh darba us gabala dohd lihdsi us mahjahm, tad tee peemineti likumi us scho buhschānu neshmejahs.

§ 101. Kad kahda industrijas eerikte pahreet no weena fainneeka us ohtru, tad tam pimajam wajaga isrehkinatees ar faweem strahdneekem, waj jaunam fainneekam nodoht wisas fawas peenahzigas isdarischānāhs aprehkinuma leetā, mehnescha laikā, no industrijas eeriktes nodohschānāhs deenas, pee kam strahdneeku algas ismaksaschāna zaur fabriki paschu teek drohshinata. Strahdneekem wajaga weenu nedetu eepreekshu tahdu mainischānāhs dariht sinamu, pirms eerikte jaunam fainneekam nodohta.

§ 102. Saslimuschu strahdneeku dseedinaschāna, kad tee peemahjo darba deweja dshwolkōs, mehnescha laiku noteek us darba deweja rehkinumu, no ta laikā us flimneeka pascha waj us pagasta (draudses) rehkinumu, pee ka flimneeks peederigs. Kad fabriki ahruufs pilsehtas datas atrohnahs, tad ir spehā 87. §. Pilsehtas, kur no strahdneekem ihpaschas nodohschānāhs preeksh flimneeku nameem nem, darba deweja peenahkums tikai ir, faslimuschu list nowest us flimneeku namu.

§ 103. Darbu, ko no pulkstens dewineem wafarā lihds pulkstens peezeem no rihta strahda, nosauj par naktš darbu.

§ 104. Nepeeaugufchee no 12ta lihds 14tam gadam nedrihft ilgaki pee darba tikt patureti, kà seſchas ſtundas par deenu un no 14 lihds 16 gadam ne ilgaki kà 8 ſtundas par deenu*).

§ 105. Darba dewejam wajaga ſtrahdneekam, kas naw 16 gadu wezs, pee darba nodohſchanaſ pehz ſtundahm atlaut, ka winsch brihwlaikà war ſloflu apmekleht.

§ 106. Pee teem ſtrahdneekem, kas wehl nau 16 gadus faſneegufchi, wajaga nakts darbam no deenas darba wiſmaſat zaur weenu ſtarpu no aſtonahm ſtundahm buht ſchlirtam, un tohs nekahdi newar pa nakti liſt ſtrahdinaht, kà tikai puſi no wiſahm deenas darba ſtundahm.

§ 107. Darba ſtundàs, kas eekſch 104. § uſſihmetaſ, neteek eerehkinahſtas taſ laikſ, ko iſbruhkè pee aſaida, puſſdeenas, wakarinahm un preekſch atpuhſchanaſ.

§ 108. Fabrika waj industrijaſ eeriktes ſaimneekam wajaga weſt rakſtu par wiſeem ſtrahdneekem, kas pilnòs gadòs, kurà atrohnahſ winu wahrdi, wezumſ, dſihwoſliſ, wezaki, nepeeaugufcha eeſtahſchanaſ laiki fabriki un iſſtahſchanaſ no fabrika. Saimneekam jaerakſta pee wezuma uſſihmeſchanaſ tee gadi, kas darba grahmatinà eerakſtiti un winsch neatbild par to, kad eekſch tahs atrohnahſ miſejumi.

§ 109. Pee ihreſchanaſ uſ darbu fabrikoſ un zitàs amatneezibaſ eeriktes wajaga arweenu pee darba grahmatinaſ ſanemeſchanaſ aprehkinumu grahmatinaſ iſdoht, ir tad, kad lihgumſ buhtu ar wahrdeem notizis.

§ 110. Aprehkinumu grahmatinà, beſ wiſa, kas 36. § noſajihſtas, wehl eerakſta wiſaſ lihguma notaiſſchanaſ, bet ari wiſuſ tohs no ſtrahdneeka eewehrojamuſ likumuſ, regiſteri ſaſtahdituſ.

Pee ſihm. Pee industrijaſ eeriktes, kas wairak par 16 ſtrahdneekem neſtrahdina, tahdi likumu regiſteri aprehkinumu grahmatinaſ neteek pagehreti.

§ 111. Fabriku un amatneezibaſ eerikſchu ihpaſchneekem wajaga ihpaſchanaſ grahmatinaſ weſt, eekſch kurahm wiſi ar ſtrahdneekem notikuſchi lihgumi teek eerakſtiti, kà ari zik teem naudaſ iſmaſſahtſ, zik no lohneſ atwiltſ, u. t. j. pr.

Pee ſihm. Pee fabrikeem un amatneezibaſ eeriktechm, kam maſak par 16 ſtrahdneekem, ſchiſ paragraſ nau eewehrojamſ.

§ 112. Fabriku un amatneezibaſ eerikſchu ihpaſchneekem, kur daudſ fabrika ſtrahdneeku eerohnahſ, jagahdà par to, ka ſtarp ſtrahdneekem tikuſt uſturekaſ kahrtiba un tikliba un ka behrneem ſlohlaſ ſaſneedſamaſ.

Pee ſihm. Finanz-miniſtram, kòhpà ar peederigahm waldibahm, jaſtahda un zaur miniſtru komiteju Wiſaugſtai apſtiprinaſchanaſi javeeſneedſ ihpaſchi likumi, uſ zik leelu fabrika ſtrahdneeku pulku fabriku ihpaſchneekem ſlohlaſ jaſtur un kahdà mehrà tam buhſ notikt, tàpat ari zik daudſ iſklatram fabriku ihpaſchneekam wajaga gahdaht par nepeeaugufcho lauſchu ruhmeſ weetu, uſturu un attihſtiſchanoſ tiſibaſ, tikuma un ſlohlaſ leetàs.

§ 113. Finanz-miniſtram, pehz tam, kad taſ ſanahziſ weendòs prahtòs ar eekſchleetu- un domehnu-miniſtreem, zaur miniſtru-komiteju Wiſaugſtaſ apſtiprinaſchanaſ deht

ja-eeſneedſ ihpaſchi likumi preekſch tahs kahrtibaſ, pehz ka daſchadi fabriki un amatneezibaſ eeriktes uſturami. Schiniſ likumòs wajaga atraſtees:

- 1) To fabriku waj amatneezibaſ eerikſchu ſarakſtam, kuràs augſchà mineti nolikumi nau pilnigi leetajami un ihpaſcha likuma peenemeſchanaſ augſchejo likumu weetà eeſtahjaſ.
- 2) Nelaimes aiſſargafchanaſ likumeem, kahdi ir waja-dſigi, lai ſtrahdneeka, it ihpaſchi nepee-augufcha, dſihwibu un weſelibu waretu paſargaht pee ſma-geem un bailigeem darbeem, un kà waretu iſſarga-tees no nelaimehm, kas zaur garainu un zitahm maſchinehm mehds iſzeltees.
- 3) To amatneezibaſ eerikſchu apſihmeſchanaſi, kuràs darba ſmaguma waj darba neweſeligu ihpaſchibu deht newar pee darba tapt peelaiſti ſeeweeſchi un ſtrahdneeki, kas 16tà gada wezumu wehl nau fa-ſneegufchi, tàpat ari to amatneezibaſ eerikſchu ap-ſihmeſchanaſi, eekſch kurahm ſeeweeſchi, kas pilnuſ gaduſ nau ſaſneegufchi, newar tapt peelaiſti pee nakts-darba.
- 4) Weſelibaſ uſtureſchanaſ-likumi, kahdà mehrà ſlim-neeku ruhmeſ pee winahm eeriktejamaſ.

§ 114. Pee ſtrahdneeku ihreſchanaſ uſ daſchadeem in-dustrijaſ darbeem janem par pamatu tee wiſpahrigee likumi; bet pee ſaſlimuſchu ſtrahdneeku dſeedinaſchanaſ tee likumi, kas ſanemti 85. punktà.

Zetoria nodata.

Strahdneeku ihreſchanaſ uſ plohtu-, laiwu-, kngu-, ſtruhgu-braukſchanaſ eekſchubernàs.

§ 115. Wiſòs uhdens brauzeju lihgumòs teek uſſih-mehtſ: ſtrahdneeka wahròs, daròs, uſ zik ilgu laiku, un par zik ſalihgtſ; beſ tam wehl war buht uſſihmehtſ, preekſch kahda uhdens brauzekla*) ſtrahdneekſ ſalihgtſ (waj preekſch garainu fuga, ſtruhgaſ, laiwaſ, waj preekſch ploht-ſta) un uſ kahdu wiſi uhdens brauzekliſ teek uſ preekſchu dſihtſ (waj zaur garaineem, waj zaur ſirgu waj lauſchu wilkſchanaſ u. t. j. pr.).

§ 116. Beſ tahs jau wiſpahrigòs likumòs iſteiktàs ihreſchanaſ wiſjeſ, ihreſchanaſ war ari notikt preekſch ihpaſcha zela.

§ 117. Pee ihreſchanaſ preekſch ihpaſcha zela lihguma beſ tahm zitahm wiſpahrigahm notaiſſchanaſhm (§ 115) wehl japeeſauz:

- 1) Terminiſch, uſ kuru ſtrahdneekem noſajità weetà ja-eerohnahſ un ſtrahpeſ mehrſ, kad terminu aiſlaiſch garam.
- 2) Zik eepreekſchu naudaſ uſ lohni teek aiſmaſſahtſ un terminiſch, kahdà nolihgta maſſa atlihdſinama.
- 3) Kahdſ prowiantſ ſtrahdneekem uhdens braukſcha-nas laikà un peeſtahmweſ teek iſdohtſ.
- 4) Zik war no algas tapt atrehkinahtſ par nolawetu laiku uſ peeſtahmwehm un braukſchanaſ.
- 5) Wiſgarakais eepreekſchu aprehkinahtſ braukſchanaſ laikſ.
- 6) Zik ſtrahdneekem pee maſjaſ japeeſeek klahſt tanì reiſè, kad braukſchanaſ beſ laiwaſ ſtrahdneeku wai-

*) Ar to noſaufamu „deena“ ſchè ir 24 ſtundaſ ſapraſtaſ, t. i. deena un nakte.

*) Сухло, Fahrzeug.

nas ilgaki wellahs, nekà eepreekschu bij ap-
rehkinahts.

Ja wisi tahdi lihgumi nebij notifikuschi, tad stribdus
leeta teesai peenahlahs islihdinaht pehz schè peemineetee
wisepahrigem likumeem un pehz tahs weetah eeradumeem,
kahdi pee uhdens brauzejeem mehds buht.

§ 118. Saimneekam wajaga uhdens brauzeju strahd-
neetee pehz brauzekla ihpafschibas eerahdiht ruhmi neween
preeksch gulefchanas, bet ari preeksch winu promianta us-
glabafchanas.

(Turpinajums nabloschà numurà.)

Sinas.

No Kuldigas puses. Lai gan „Balt. Semk.“ to pree-
zigu sinu nesa, ka seemas sehja Kursēmē un Widsemē lohti
labi stahwoht, tad tomehr tam preti waram faziht, ka ne-
wisur tā ir. Rudenī sneegs uskrita, pirms seme dabuja sa-
falt, kas gan, ja tik buhtu ahtraki nogahjis, nekahdu
flahdi nebuhtu darijis, bet tas weetahm wehl pehz Turgeem
seemas sehju speeda, ta ka noejohht semahs weetahs tik pliku
semi eeraudsijahm. *) Lai gan weenumehr usliht, un ari
filita gaisa netrühst, tad tomehr ar augshanu eet lohti
knapi us preekschu. Abholinsch wehl ir itin mafs, rudsi ar
netohp us preekschu. Ar semes darbeem eet lohti lehnām,
jo dšilais sneegs semi tā sajspeedis (?! red.), kà pee schi pawafara
ehdamā truhkuma, nemaš nau tā isstrahdajama kà ihsti
wajadsetu. **) Abbeles un kirschī gan ir pilnōs seedōs, ka
tas tik reti kahdu reis redsehts.

No Finanz-ministra kunga, kà mums teef jnohts, ir
nupat isnahkuse atwehle, ka tahs maschines un zitas leetas,
ko ahrsemneeki eesuhthhs us Jelgawas wisepahrigu istahdi,
zaur Rihgas un Werschbologowos tulas nameem war eewest
bes tulas, tapat pee atpakal weschanas tula nau jamafsā,
bet gan par tahm leetahm, ko us istahdi pahrdohs.

Kursemes pilsehtneeku sadshwe azim redsoht peenemahs.
Jelgawā sahł dšihwohtu truhkt; ihres un namu wehrtiba
stipri zehluschahs un wehl aug. Tas pats ir pee masajahm
pilssehtahm eewehrojams. Tā Zahbeles meestina ruhmes
pagalam peetrühst; kadeht meesta preekschneeks, kà ari ziti,
kas wehlahs tur peebuhwetees, ir pee Waldibas luhguschī,
lai paleelinajohht Zahbeles meestinu, lai schadeht ihpafchi
no Zahbeles muischas peeschiroht meestinām semes gabalus
preeksch buhwes.

Schantōs buhs 1. un 2. Septembri lohpu istahde.

Par gaidamo dselszjetu zaur Widsemi issaka kahds
Latweetis, kas Wahzu walodu neproht, Wahzu Rihgas
awise sawas waidas. Dširdohht no jauneem dselszjeetee
pat Kaukasijā, Sibirijā; tik Widsemē newarohht to sagaidiht,
un tomehr lohnes un nodohfchanas wehl aisween augohht,
kurpretim us Rihgu ar prezhem tagad weeglāł tikt no tah-
lahm gubernahm nekà no Widsemes; kadeht tē ari ar lab-
flahfchanohs sahłschohht eet atpakal. Zerohht, ka schi gada
landtags scho leetu nemschohht pahrspreeschana un gahda-
fchohht par naudū preeksch dselszjela. Bet warbuht, ka

pirmā un bagatalā lauschu fahrta no muhsu gubernahm,
tura turklaht ta weenigā, kas dalibu nem pee landtaga
pahrspreeschanaht, nespehjoht deefgan atsiht, kas zitus
speeschohht tik grubti, tad lai jel eewehrojohht, ko tee ziti tik
gauschi wehlotees.

Seemel-Amerikas brihwawisti schogad labibas ir 12
prazentes, t. i. pahri par astotu datu, wairāł issehtas nekà
pehrn, kurpretim kohkwilnas kohpfchana par trim prazen-
tehm pamasojupees, bet zerejohht no winas bagatus anglus
sagaidiht.

Widsemes landtags Rihgā 19. Maijā eefahzees.

Gefschgubernās schogad mafs uhdens upes. Dnepre
un Oka paleekohht gadu no gada seklata; ir Wolga dara ar
sawahm smilkschu lahwahm kugineetee galwas sahpes.
Wainu melle pee meschu nozirfchanas, kas ihpafchi notee-
kohht dselszjetu- un garainu kugofchanas wajadsihu deht un
preeksch isweschanas us ahrsemehm. Tagad inscheneeri no
zeluministerijas wisas upes pahrluhklohht, kà waretu ku-
gofchanas eespehju upehm ustureht un pazelt.

Meischafargi tikschoht us preekschu deenestā apjwehrinati.

Teem no dselszjetu beedribahm apstipriateem direk-
toorem wajadsefchoht Zelu-Ministra k. apstipriafchanas.

Domehnu-Ministers Walujews gribohht Junija widū
us Uralu dohtees, tureenēs kalnraktuwes pahrluhkohht.

Bee Mahrtna draudses Rihgā ir lasamo grahmatu
krahntwe; wina flaitohht tagad 800 Wahzu un 180 Lat-
weeschu grahmatu. Maksa par gadu 1 r., par 1/2 gadu
60 kap., par 1/4 gadu 30 kap. Dahwanas teef fanemtas
ar patejibu.

Jelgawā Latweeschu lasamo grahmatu krahntwi ir at-
wehris G. Allunans. Maksa par gadu 2 r., par 1/2 gadu
1 r. 20 kap., par 1/4 gadu 75 kap. Lastaji dabohn, pehz
mahjoktu atstatuma, 8 lihdi 10 grahmatas lihdsi.

Krohna Wirzawas Latweeschu lasamo grahmatu krah-
ntwē skaita pahri par 500 Latweeschu grahmatu.

Starp „Rigašche Zeitung“ un „Рижский Вестник“
karsch iszehlees teatera deht. Behdeja awise grib, lai Wahzu
teatera namā Kreewu akteeri israhditu trihs reis nedelā;
pirmā awise atkal fala, ka tad ne no Wahzn, ne no Kreewu
israhdischanahm neisnahktu nekās lahga; jo kad un kur tad
israhditaji lai sagatawotohs us israhdischanu. Ap scho
kohdolu werdahs nu wahrdu karsch pa wairāł numureem.

Maf-Ašijā seme trihzejusi. No kahdahm 1000 ehkahlm
tik redsamas atlikas un wairāł tuhłstohschu zilweku dšihwibas
ir gahjuschas bohja.

Mafkawas awise jno, ka Waldiba tagad pahrspree-
schohht, waj deretu Baltijas gubernās magafines labibu
pahrwehrtit naudā.

No Gajsales rahtsnama issagti 20,000 rubli naudās
un wehrtōleetas.

Behterburgā atflahja Gefschleetu-Ministra k. 20. Maijā
satautigu (internationale) sapulzi, kas sanahkuse par tele-
grafa leetahm pahrspreest un fastahw is daschu sweschu Wal-
stū suhtiteem us minetu darbu.

No Jelgawas. Bee Jelgawas gimnasijas ir schogad
nosikuschas septinas jaunkundses sawu, tā sauktu leelo

*) Skabde, kà zeen. šnotais schohs widufschus nau wahrda peefanzis, jo
wisa „Kuldigas puse“ tā gan nebuhs.

**) Waj schè nebuhs kur zitur waina meflejama?

Redakcija.

ekhamu par ffohlotajahm. Tautibas pehz tahs ir: no Wahju 3, no kurahm weena ahrsemneeze; no Pohlu 2; no Latwju 2.

Rowners, Masflawas komerzbankas saglis, ne-efoht wis Berlinē, bet Rijewā fanemts.

Tas 7. wersti uš Jelgawas dšelfšzela eewainohts zilwehks ir miris.

Pee ſchi gada Zahnu ſwehtkeem Jelgawā wehl peemineſim, ka buhwē ari zirku preekſch ſkunſtšjahtneeka Salamonska.

Ahrleetu Ministra k. palihgs, Geheimrahts Westmann 27. Maijā Wibšbadē ir miris.

Kelnē (Bruhšhōs) buhs ſhogad no 25. Augusta lihds 26. Septembrim, jeb pehz muhſu laika rehkina, no 13. Augusta lihds 14. Septembrim, iſſtahde no dahrsa kohpeš augleem un lihdsſeekem aſtonās nodalās: 1) no dahrsneežibas. Tē buhs ſtahdi, kaš ſtahdu namōš un kaš brihwi apakſch debes aug, auglu kohki un auglu krahmi, nogreestās un iſfaltetas puķes; 2) no dahrsa augleem. Tee buhs: dšihwi, ſchahweti, eetaiſiti augli; raſchijumi no ſtahdu ſulas un ſchkeedras, kà: wihni, alus, likeeri, elješ, ſweki, gumi, pehrweš, kanepes, lini, kohkwilna, zukurs, ſtehrkele u. z.; biſchu kohpſchana ar winas raſchijumeem; dšihwas, ſchahwetas un eetaiſitas ſakneš; wiſadas ſehklas; 3) u. 4) no dahrsa eegrohſiſchanas un iſglihtoſchanas; 5) no wiſadeem dahrsa rihkeem; 6) no dahrsneeku krahtuwehm par kohkeem un ſehklahm, par wabolehm, kuſtoneem (Inſekten) un taurineem ar winu kaſpehm un lellehm, kaš dahrsam derigi jeb ſlahdigi; 7) no ſkunſtigi taiſiteem augleem, puķehm un ſtahdeem; 8) no rakſteem par dahrsneežibu. Dšihwas puķes un augli tiks iſſtahditi diwōš lahgōš; pirmā: no 13. lihds 29. Augustam; ohtrā: no 30. Augusta lihds 14. Septembrim pehz muhſu laika rehkinuma.

Saimneežibas nodala.

Par derigu lohpu kohpſchānu un ſuhdu pawairoſchānu.

No Barona W. von der Recke. (Turpinājums.)

3. Slauzamahm gohwihm pa ſtaſkeem jaſtaiga walam.

Es pehz ſawas wihses ſlauzamas gohwis ſtalli turu wakā. Gefahkumā, eekam lohpi wehl naw apraduſchees, tikai kahdas deſmits gohwis weenā ſtalli turamas un kreeti uſſkatamas, waj ſtiprakās gohwis wahjakās nebrihdina. (Sabadiht gan newar, jo rāgi ar teem wirſu peemineeteem ſpruhdeem aptaiſiti.) Ja tā gadahs, tad wahjakās arween pamāſam zītā ſtalli dſenamas. Ari jaleef wehrā, ka lohpi jo deenās jo rahmaki, un ſawus netikumus: naidu un duſmas arween wairāk atmet.

Kad ſaitēs peefeetahm gohwihm, weenai labaku ehdamo un ohtrai ſliktaku leef preekſchā, tad ſchi uš blaſkam ſtahwowoſchu ſklaudiga buhdama, pee ſaites ſteepjahs un rauſtahs pehz ohtras gohwes ehdamā, un ſawu ehdamo, kaš preekſchā nolikts, min apakſch kaſjahm un iſlaiſa. Schahds

netikumš ſaitēs ſeeteem lohpeem eerahs. Walejee lohpi ſinams eefahkumā gan eet ohkſchkeredami no weena kaſta pee ohtra, pahrbaididami ehdamo, kur labaks, kur nē. Bet kad wiſur apſmekedami atraduſchi, ka wiſur weenads ehdamais, tad noſtahſees weenā weetā un ehdihs meerigi, kamehr wiſš ehdamais apehſts.

Lohpus war tureht, waj pa maſeem pulzineem ihpaſchōš maſōš ſtalliſchōš, waj weenā leelā ſtalli, kurā ar augſtahm ſtiprahm redelehm aiſtaiſa daſchadus aiſdarus, (aiſgaldus).

Lohpeem ſtallōš wakā efoſcheem wajaga maſāk ruhmeš, nekā kad tohs tur peefeetus un tee ari iſteekahs ar maſāk pakaiſchu. Jo lohpi weenumehr kuſtedamees un ſtaigadami ſawus ſuhdus iſmehtā pa wiſu to ruhmi, un ſabradā, tā ka tee wiſur ir weenadi un weenā augſtumā.

Walejee lohpi ir wairāk tihri un nenotaiſahs ar ſuhdeem kà tee, kaš ſtahw pee redelehm peefeeti. Ja wehl ſtallu greesti ir labi zeeti un tohs arween tur ſklaidrus, ka no teem newar nokriſt nekahdi putekli un netihrumi, tad gohwis iſſkatakhs kà ſukatas; jo pee labakas kohpſchanas ſpalwa ir ari gludenaka un ſpohſchaka.

Ir pehz dabas likumeem un lohpu weſelibai lohti derigs, ka tee ſtalli weenadi ween pehz paſchu gribas war apkahrt ſtaigah, zaur ko tee ari ahtraki dabu patikſchānu ehst; ari gremoſchana tā tohp ſekmeta. Tāpat ir lohti wajadſigs, ka lohpu meeſas allaſch ir tihras, lai ahrihs gaisš ar to weenumehr war kohpā ſatikt.

Kad gohwihm ziſkas un wehders pa ſeemu ar ſuhdukleſchkehm apkrezejees, tad ihpaſchi pawaſari tas ſliktums ſajuhtams. Jo aiſeet nedelahm, eekam tee ſuhdukleſchki no ſahneem atkriht un tahs zaur teem palikuſchās plikas weetas atkal ar ſpalwu apaug. Kad nu pawaſarōš, kà jau allaſch pee mums gadahs, ir wairāk aukſts gaisš, un ne reti wehtra ar ſlapdranki, tad tas ar tahdu pliku meeſu no aukſtuma pahruemts lohps ſtahw ſarahwees un nebuht ne-ehd. Zaur to paſchahm labalahm gohwihm noſuhd peens; ihpaſchi, kad tahs, zauru ſeemu ſiltā ſtalli ſtahwedamas, ahras aukſtu dſeſtru gaisu neparaduſchās, tahm nahkahs gruhti to panest.

Kad ſuhdi ſtalli allaſchia weenadi ſtahw, tad lohpeem ari lihdsenas gulasweetas, tā ka teem pakala nau augſtāki, nekā galwa. Tadeht tahdi lohpi ari neiſmetahs, kà ziti, kaš ſaitēs peefeeti un kam tapehz ar nau lihdsenu gulasweetu.

Ehdamajo labaki tanis brihšhōš eelikt kaſtōš, kad lohpus iſdſen pee dširdinaſchanas.

4. Lohpu dširdinaſchana.

Lohpus laiſt ahtrā dširdinaht, ir labāk, tadeht ka: a) dširdinaſchanas ſiles ſtallōš eetaiſiht maſkā daudš naudas. Ja tahs taiſa no kohla, tad daudšreis gali pahrsprahgſt un tek, zaur ko pee ſilehm muhſcham rohdahs ſlapjums un lohpeem ar preekſchlahjahm ſlapjumā ſtahweht, ir pawiſam newefeligš. Šiles lehti peenem ſlahbumu un neſklaidribu, no ka tahs gruhti iſtihrijamas. Ja tahs atkal taiſa no keegeleem un naw labi zementeeretas, tad tahs lehti iſdruhš; ja taiſa no mahla un nau glaſeerehtas, tad lehti iſſchkihſt. — b) kad katram lohpm ir ſawa ihpaſcha ſile, tad nahkahs gruhti tahs allaſch iſtihriht, un meitas

daudsreis newihšo to ta isdaribt, ka wajaga, un zaur to no tahm zelahs daudsreis flimibaš. — c) Kad lohpus ari nesin zil tihrus tur, tomehr uhdens štaku filēs ir arween nesklaidrō un peebiriš ar ehdamā smalkumeem, — d) Lohpeem pee filēs peefeeteem zauru seemu jastahw uš weetas, tadeht tas lohti labi, kad tohs ahrā laisch dširdinaht. Zaur to tee katrā deenā tohp frišchā gaisā, laj dauds maj ar wisadu gaisu aprohdahs. — e) Pee dširdinašchanas štalli wajaga dauds wairak laika un darbaspēhku, neka kad tohs ahrā dširdina.

Tadeht to wisu eemehrojohht preekšč ahrā dširdinašchanas wajaga pataišht leelu garu šilli pee pumpaš waj akas, ka uhdeni drihs un weegli war eeleet. Ja uhdens ir pa dauds auksts, tad to ar karsteem akmineem, waj ar šiltu uhdeni war fašildiht.

Pee dširdinašchanas ne wiš lōhpi uš reisu, bet tikai weena data no kohpa stahwedameem lohpeem jalaisch ahrā pee filēs.

Lihdš ar gohwihm jalaisch ari tas bullis, kas pee tahm peeder, lai tas, ja wajadsetu, isdara šawu peenahlamu. Ihpaschi tur tā jadara, kur gohwis no daschadas sugas, lai wis war notikt laikā un pehz fahrtas.

Ja dohmā, ka lohpeem buhtu derigakš, katrā laikā štalli frišchu uhdeni dšert, tad war weegli šchahdu uhdena laischanu ectaišht, kas arweenu frišchu uhdeni peeskapē. Štalli apakšč greesteem japeetaiša mahte, waj zits kahdš trauks, kas tā apzeetinahts, kā ne gaisš ne-eet eekščā. Mo šchi trauka eet šfahrdes waj bleka reere zaur wisu štalli, no kuras atkal šahnu reeres eet uš šchuguna šili, kas lohpeem preekščā. Šcho reeru ohtree gali ir eclaišti tajās filēs, diwas zollas no augščmalas. Pa tahm nu uhdens eetek filēs, bet ne aukstak kā reeres gali (diwas zollas apakšč filēs augščmalas). Kad nu lohps to uhdeni nodser, tad pa reeri frišch uhdens patš no fewis atkal peetek klahht tik pat augsti kā bijis.

Bet lai uhdens ij wiršū peemineta uhdens trauka, kā-mehr to pilda, pawišam neistezetu, tad katrā masas reeres apakščgalā krahnis peetaišams, ko pa to laiku, kad trauku attaišā uš pildišchanu, waj istihrišchanu, war aišgreest zeeti. Šchi ectaiše jau ari tadeht wajadšiga, lai uhdeni, kad šilles grib istihriht, war aištureht, ka netezetu. Šchihm šilehm nebuhs wis padauds leelahm buht, bet puššlihdiš lešenahm, ee-apalahm.

Šchē par dširdinašchanu, runadams wehl peemineschu, kas jaewehro, kad lohpus ar brandwihna dranki dširdina. Spirits (alkohols) un nahlikis (fuselis) kas dranki wehl eekščā palizis, un ta pa daudi dširdinašchana ar wahritu tam lihdiš no ohgtu šlahbekla šwabadu, uhdeni ir lohpeem, ihpaschi flauzamašm gohwihm, lohti šlahdigi. Kā no šchi šliktuma jaišjargajahš, es esmu deesgan plāščhi Baltijas (wahzu) nedelašrakštā ištraidrojis.

Buktus pee walā stahwedamašm gohwihm štalli newar walā tureht, jo tee tahs padaudi dšenā un trenkā. Tee jatur fewišchki un japeeseen ar štiprahm kēhdehm. Ehdamā kasti teem ja-ustaiša tahdi pat, kā jau augščā aprakštihš, tik ween wehl rupjaki un štipraki. Bukki peeseenamī pee štabeem, kas pee feenmalī stahwedameem kasteem ir semē eerakti un wiršgals pee dšeedreem peestiprinahtš; jo pee kasteem ween peefeeti, tee tohs lehti war išplehšt un išahrdiht.

Grubtas gohwis kahdas deenas preekšč teloschanas no zitahm gohwihm atščkiramās, lai telinšč no walā štai-gadamahm gohwihm netohp šabradahš.

Telini tuhliht pehz dšimschanas no mahtehm atnemami un ihpaschā štalli eelee kami, labaki wehl tā, ka mahtes nedšird wiru blaushanu. Wini dširdinami ar peenu, tadeht ka šihdišchana gohwihm ir par šliktumu. Tikai pee pirmpeenehm teki jaišhdina, jo dohma, ka telseh šihšdams un tešmeni raustidams to wairak išstaiša, peenadšihšlas pawairo un ari wairak ar peenu pildina.

Pee lohpu flauščchanas, katrā štalli, tiklab wafarā kā seemā, jatur šchnohriš, ko išslauktai gohwei apseen ap kaku, lai pee flauščchanas gohwis nesajuht un neweena nepaleek neslaukta. Ja štrahdneeze, kas eet pakal, luhlodama, waj wišas gohwis pareiši išslauktas, šchnohri atkal nolaisch no kakla un pahrškaita gohwis.

Ir lohti labi, kad wihreeschi gohwis flauz, kā tas parašš ohršemēs. Teem irr apakšč krehsšs ar weenu kahju, uš ko tee pee flauščchanas war atšpeesteš. Katrā lohpu barā gadahš gohwis, kas gruhti flauzamas un pee kam tadeht wairak spēhka wajadšigs, nekā meitahm ir; un tomehr lohti wajadšigs, ka gohwis tihri išslauz, jo zitadi peens drihs nosuhd, un ihpaschi ta frejuma data, kas arween pehdigi nahl.

(Alš preekšču turpinajums.)

Wispahriga data.

Par Kuršemes augščgalu.

Kuršemes augščgals ir lohti kalnains, ihpaschi Zlufštes aprinkī. Kalni mainahs ar eeleejahm, pa kurahm atrohдахš upites un eseri, ar bagatigu šwju- un wehšču-šweju. Kalni, kuri nestahw apakšč arkla, ir jauki un štaišti ar mešchineem apaugušchi. Mešchōš redš štaltas egles un preedēs, mainūs ari ohšolus, kawas, behršus, gohbas, leepas, apses, elkšnus. Tā tad dabas jaukumu šchē netrühšt, bet ir purwu nē. Mešchōš šchē wehl peemihht daschōš apgabaldōš wilki, lapsas un breeschi, un beeschi atrohдахš štirnas, šaki, teteri, wahwerēs, mešcha irbes un wafaras laikā muhšu pašštami dšeedataju putnini.

Pa leelai datai ir šmilts seme, bet mahls ar atrohдахš un seme ne reti ir tik daschlahrtigi maišita, ka weenā un tai puhraweetā war atrast blakam mahlam weeglu šmilti. Man warbuht wis newiltohs, kad es šajitu, ka gandrihs wisu kalnu wiršgalōš zeets mahls, kas šaufš un bes truhda, lohti maš auglus išdohd. Plawas atrohдахš šchē Augščsemē pa leelakai datai purwōš jeb pa mešcheem mitrās weetas un neišdohd wis tik šmarschigu un brangu seenu, kahdu Leišgaleeschī no šawahm plawahm eedabu.

Kad nu prašim, kā gan stahw šchē Augščgalā ar semlohpibu, tad buhs jaatbild, ka ta ihpaschi pee šchejeenes mašgruntneekēem lihdiš šchim wehl maš plaukufe. Tihrumu apštrahdashchana uš wairak laukeem teem tē wehl rahdahš gluschī šwešcha. Wini aišweenu turahš pee šaweem trihs laukeem. Tāpat ari no tahdu augtu audšeschanas, kas lohpeem par labu baribu der, wini tē wehl neleekehš nekā šnoht. Laudis tē maksā rentēs lihdiš 9 rubl. š. il no treščas puhraweetas, jeb seemas lauka, t. i. lihdiš 3 rubl. š. il no katras puhraweetas aramas semēs. Tikpat daudi tē

stahweja, par Leijas Dhsolu. Kalna Dhsola mahjai bija lohti masi lauki, un mahja pate iſſkatijahs gluschi nabadsiga un panihkuse ar nolwehpufcheem un ar ſalahm ſuhnahm noaugufcheem ſalmu jumteem. Leijas Dhsola mahjai turpreti peedereja leeli lauki ar lihdsenahm ſahlainahm plawahm; ari pate mahja bija glihta un prahwa, ar brangu ehrbergi (Kurfemē mehds ehrbergi jeb dſihwojamu ehku par iſtabu noſaukt*), kuram bija dakſtinu jumts, divi ſkurſteni un leeli gaiſchi lohgi. Ar wahrdu ſakoht, ta bija pahw wifahm ta apgabala ſemneeku mahjahm ta brangakā, — jo tilai wehlahds gaddōs, kad laudis ſawas mahjas par dſimtu nopirka, tee ſahka glihtakas ehkas buhweht.

Kalna Dhsola ſaimneeks, Juris Daurinſch, bija gohdigs un ſtrahdigs wihrs, bet ar wiſu ſawu uſzihtibu nabadsigs. Winſch bija ſenaki ziteem par kalpu deenejis un zil nezil eekrahjis, un tad preekſch kahdeem deſmit gadeem peemintu mahju uſnehmis, kura toreis bijuſe gluschi palaiſta un iſpohſtita. Palaiſtu lauku un pahris neaugliġu gadu deht, winſch nebija warejis ar wiſu ſawu ruhpibu un ſaimnezibas pahrlaboſchanu neko eekraht, bet tilai beſ parahdeem zauri kultees.

Leijas Dhsola ſaimneeks, Kahrlis Dhsolinſch, bija bagats ſaimneeks. Winſch bija zetortais augums, kas ſcho mahju waldija. Wina lauki, jau no ſeneem laikeem labi eekrahdati, neſa bagatus auglus. Beſ tam winſch darbojahs ar labibas un linu uſpirkſchanu preekſch kahda Rihgas kantora, zaur ko winſch katrā gadā wairāt ſimtu rublus nopelnija; jo daudj ta apgabala ſaimneeki, kureem ap Turgeem truhka naudas, ar ko puſi no gada rentes aiſmaſaht, leeneja no Dhsolina uſ rudena atdohſchanu, par ko teem bija rudeni ſawas linu ſehklas un ziti lauka raſchvojumi tam daudj lehtaki japahrdohd, nekā ziti kuptſehi teem buhtu maſajufchi. Tadeht nau nekahds brihnums, ka Dhsolina bagatiba gadu no gada wairojahs un pagasts winu pahw wiſeem ſaimneekem wairāt zeenija, to par pagasta teefas preekſchfehdetaju iſwehledams. Bagatiba un pagasta amats darija to lepnu un augſprahrtigu, kā tas mehds arweenu pee neattihſtijufcheem laudihm notikt. Turpretim dſimtskungam winſch prata ar lunkainu mehli peeglauſtees, ka tas pagasta pahrraudſiſchanu winam pilnigi uſtizeja. Zaur to tad wina warā ſtahweja, kahdu ſaimneeku iſ mahjas iſdſiht, jeb mahjā patureht, jo wiſu ko winſch dſimtskungam ſazija, to tas ari darija. Tadeht wiſeem ſaimneekem bija no wina jabihſtahs, un tee raudſija tam liſchkiġi peelabinatees un ar to labi apeetees. Tilai wina tuwakais kaiminſch, Kalna Dhsols, to nedarija. Tadeht winſch raudſija wiſadā wiſe tam atreebtees; wina noluhks bija ihpaſchi tas, to raudſiht iſ mahjas iſdabuht, tadeht, ka winſch kahroja pats pehz Kalna Dhsola mahjas un gribeja tahs laukus ar ſaweem laukem ſaweenohht. Bet tas winam nebija eephejams, weenkahrt tadeht, ka Kalna Dhsols ſawu renteskontrakti uſ mata pildija un ſawas nodohſchanas ihſtā laikā nomakſaja, un ohtrahrt tadeht, ka tas bija ſenaki dſimtskungam par kutfcheri deenejis, zaur ko dſimtskungō to aiſſtahweja, ſinadams, ka tas ir gohdigs un ſtrahdigs wihrs.

Newaredams ſawam maſam kaiminam neko padariht, Leijas Dhsols to lohti eenihdeja un negribeja to ne azu galā eeraudſiht. Bet Kalna Dhsols neiſtaifija neko par to, tadeht, ka winſch ſinaja, ka wina kaiminam nebija nekahds taiſnis eemeſlis winu eenihdeht. Bet preekſch ta paſemotees winſch negribeja ari. „Waj man tadeht, kā winſch ir bagats un gohda kahrigs, preekſch wina jaſemojahs, kā ziti ſaimneeki to dara?“ tā winſch mehdsā pee ſewis dohmaht. „Tas buhtu no manis aplam! Mehōs katris eſam wihrs par ſewi un mums katram ir ſawadi zeli.“

2. Kaiminu behrni.

Kalna Dhsolam bija weens weenigs dehls, Pehters wahrdā, un Leijas Dhsolam weeniga meita, Marija, ſſchetri gadi par Pehteri jaunaka.

Pee abeem behrneem peepildijahs ſchis ſakams wahrds: Kahda ſakne, tahda atwafa. Pehters bija gohdigs un ſſchaklis puika, ar labahm gara-dahwanahm apdahwinahts. Marija turpreti jau no maſahm deenahm kildiga un augſprahrtiga. Kā Leijas Dhsols ſawu kaiminu labprahht neeeredſeja, tā ari wina meita kaimina dehlu nē. Wina bija no ſawa tehwa eemahzijufehs ar bagatibu lepotees, un lamaja Pehteri par bada-kahſi un ar ziteem tahdeem palamas wahrdeem. Tapehz nau nekahds brihnums, ka Pehters tai zeku greeſa un ſargajahs ar to ſatiktees.

Kad Pehters bija jau deſmit gadu wezs, tad tehws ſuh-tija to uſ pagasta ſkohlū, lai tur pirmahs ſinatnibas eemahzahs; jo winſch atſina ſkohlās wehrtibu un apnehmahs to tik tahli ſkohlōht, zil winam eephejās.

Trihs ſeemas Pehters pagasta ſkohlā ſagahjis, kur tas ar uſzihtibu un patikſchanu mahzijahs, tehws to nodewa uſ pilſehtu elementaru ſkohlā, lai uſ aprinka ſkohlū ſataiſtohs, kurā tas pehz gada laika tika ari uſnemts.

Leijas Dhsolam tas nemas nepatika, ka wina kaiminſch ſawu dehlu uſ pilſehtu ſkohlā ſuh-tija.

„Tad ta nejehta!“ tas mehdsā ſaziht. „Winſch zeefch labaki pats badu, nekā ſawu dehlu pee arlka leek. Kas no ta zits iſnahks, kā deenu ſaglis un palaidnis.“ Bet Kalna Dhsols neiſtaifija neko par to. „Kas man dalas par to, ko ziti par mani ſpreekſch, kad es ſinu, ka tas, ko es daru, nau nepareif.“ tā winſch dohmaja, kad winam tika ſtahſihts, ko Leijas Dhsols par winu runajis. „Laizigas mantas es newareſchu ſawam dehlam atſtaht, tadeht man jagahda, ka winſch war labas ſkohlās mahzibas dabuht, kuras winam neſihōs ſawā laikā labus auglus.“

Nu ari Marija nahja tajōs gaddōs, kur tai wajadſeja ſahkt mahzitees. Winas tehws bija par lepnu, to uſ pagasta ſkohlū ſuh-tiht. „Pagasta ſkohlā ir tilai preekſch kalpu un nabagu laufchu behrneem,“ tā winſch mehdsā ſaziht. „Es, kas ſpehju par ſawa behrna mahziſchanu aiſmaſaht, neſuh-tiſchu tadeht to tajā ſkohlā, kur kalvu behrni pahtarus mahzahs. Es gribu no tahs ſmalku kundſi iſtaifiht, ka bagateem pilſehtas kophmaneem nau kauns to prezeht, jo praſtam ſaimneekam, jeb kahdam ſkrihweriſcham es taſchu ſawu meitu nedohſchu; bet manam ſnohtam wajaga tilpat bagatam buht, kā es eſmu.“

Winſch peenehma preekſch ſawas meitas no pilſehtas guvernanti, kura lai to mahzitu un ſmalzinatu. Bet Marija, no wezakeem iſlutinata, negribeja neko mahzitees un netika ari no wezakeem uſ to ſpreekta.

*) Kurfemē ſanz par ehrbergeem tahs dſihwojamas ehkas, kas uſbuhwetās beſ mahju iſtabas paſchas, preekſch kahda ihpaſcha noluhka, par pr. wezeem ſaimneekem waj ari nohuneekem par dſihwi. Medatſija.

